

Kan vi ta betalt för detta?

– en studie av Svenska Fotbollförbundets inställning till direktsända idrottsevenemang i svensk television under 1950-talet.

– av Jimmy Lindahl

1. Inledning

Televisionen i Sverige firade i höstas sitt officiella 50 års jubileum. Att televisionen utvecklats på det sätt som den har gjort under det gångna halvsekle har idrotten verksamt bidragit till. Idrott, och speciellt ishockey och fotboll, hade dessutom visats i de provsändningar som genomfördes innan den officiella starten hösten 1956. Hela landet hade i det skedet ännu inte möjlighet att titta på tv, men under slutet av 1950-talet accelererade utbyggnadstakten och inte minst världsmästerskapen i fotboll som genomfördes i Sverige 1958 innebar ett tydligt uppsving i försäljning av tv-apparater. Fotbolls-VM hade dessutom stor betydelse för utvecklingen av sändningar via Eurovisionen, som knöt samman Västeuropas länder i ett nätverk med möjlighet att visa bilder direkt från olika hörn av Europa och senare hela världen. Hur ställde sig idrottsrörelsen till denna nya form av etermedia? Vilka funderingar fanns kring möjligheterna att även i fortsättningen locka publik till arenorna och utöware till sin verksamhet? Kan det ligga någonting i att det fanns en osäkerhet huruvida det var rimligt att begära ersättning från Radiotjänst för att de sände direkt från idrotts-evenemang? I denna essä kommer idrottsrörelsens inställning till detta (då) nya fenomen att belysas ur Svenska Fotbollförbundets perspektiv.

1.1 Syfte

Att beskriva Svenska Fotbollförbundets inställning till direktsändning av idrottsevenemang i svensk television under 1950-talet, samt för det nämnda decenniet belysa förekomsten av fotboll i svensk television.

1.2 Frågeställningar

- Hade ekonomiska ställningstagande någon betydelse?
- Agerade Förbundet på egen hand eller i samförstånd med andra idrottsförbund?
- Hade Förbundet en positiv eller negativ grundsyn till direktsändningar?
- Hade det betydelse om matcherna sändes direkt eller i efterhand?
- Finns det analoga ställningstaganden vid direktsändning av idrottsevenemang i andra etermedia?
- Hur såg kontakterna med andra länder ut?

Denna essä lämnades ursprungligen in till Institutionen för studier av Samhällsutveckling och Kultur (ISAK), Enheten för historia vid Linköpings universitet den 20 december 2006, och presenterades vid ett seminarium i Idrottshistoria den 17 januari 2007.

Texten har till mindre del modifierats av författaren inför presentationen i SFS-Bolletinen.

Denna variant av texten är hämtad från SFS-Bolletinen 2007 nummer 1.

1.3 Avgränsningar

Denna essä behandlar televisionens utveckling under tidsperioden 1954-1959. Det är i första hand direktsändningar med tydlig beröring till idrotten fotboll som behandlas. För att öka förståelsen för vissa ställningstaganden inom Fotbollförbundet har det dock varit nödvändigt att även ge exempel på televiserade sändningar av andra idrotter. För att skapa ökad förståelse för de frågeställningar som tas upp i essän lämnas också en kortfattad deskriptiv redogörelse för televisionens utveckling i Sverige.

1.4 Disposition

Essän inleds med en kortfattad beskrivning av hur televisionen växte fram i Sverige. Därefter lämnas exempel på hur kontakterna mellan Fotbollförbundet och Radiotjänst hade fungerat i samband med radiosändningar från 1920-talet och framåt. I nästa avsnitt beskrivs de första fotbollssändningarna i svensk television, och därefter behandlas det första idrottsevenemanget i Sverige som sändes i Eurovisionen. Allmänna avvägningar för och emot tv-sänd idrott tas upp i ett kapitel tillsammans med exempel på de kontakter som Fotbollförbundet hade med andra specialidrottsförbund. Ekonomiska överväganden och funderingar har till sist samlats i ett eget kapitel. Essän avslutas med en sammanfattning där de frågeställningar som presenterades i avsnitt 1.2 tas upp på nytt och i det sammanhanget lämnas tänkbara svar på dem utifrån den beskrivning som lämnats i denna essä.

1.5 Källor och metod

Essän bygger på litteratur- och tidningsstudier.

Stiftelsen Etermedierna i Sverige driver sedan mitten av 1990-talet ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt om de svenska etermediernas uppkomst och utveckling i Sverige. Ett tjugotal forskare har varit knutna till olika delprojekt. Två av de böcker som publicerats inom detta forskningsprojekt – ”Uppspel” av Bo Reimer (2002) och ”Från Vasaloppet till Sportextra” av Peter Dahlén (1999) – har varit extra betydelsefulla för tillkomsten av denna essä. Det bör emellertid poängteras att den primära infallsvinkeln i dessa båda avhandlingar är från ett massmedialt perspektiv. I övrigt har exempelvis jubileumsböcker som Riksidrottsförbundets ”Ett idrottssekel” och Svenska Fotbollförbundets 100 årsbok använts. Ytterligare litteratur har till mindre del använts, bland annat ett par årgångar av Sveriges Radios Årsbok.

Dessutom har ett antal dagstidningar från 1950-talet granskats för att ta del av tv-tablåer, beskrivningar av händelser och aktuell debatt.

2. Bakgrund och förutsättningar

Radiotjänst gjorde sina första provsändningar i Sverige under hösten 1954. Det fanns en provisorisk sändare på Tekniska högskolan i Stockholm och efter premiären den 29 oktober sändes tv-program sex till sju gånger i månaden. Sport var ingen prioriterad företeelse i dessa inledande provsändningar, men två ishockeymatcher sändes efter det att Svenska ishockeyförbundet lämnat sitt tillstånd. Den första idrottssändningen var distriktsmästerskapsfinalen mellan Djurgården och Matteuspojkarna. Matchen spelades i kyla och inledningsvis i snöfall inför 2 733 åskådare på Stockholms Stadion söndagen den 21 november 1954. Tre kameror utnyttjades. Två av dem var riktade mot isen medan den tredje var riktad mot speakern Sten ”Stabben” Ahlner. Dagspressen var till övervägande del positiv efter detta första experiment och begrepp som succé användes på vissa håll. Det fanns dock även de som upplevde att ishockey var en idrott med för snabba rörelser för att fungera som en idealisk tv-sport, och det fanns en tendens till att spelet upplevdes som lite ryckigt i tv-rutan. Att det emellanåt gick väl snabbt för Sven ”Tumba” Johansson och de andra djurgårdarna höll också sändningens regissör Åke Falck med om efter sändningen. Djurgården vann DM-finalen med 5-2.¹

Den andra idrotten som nådde hemmen i Stockholm via televisionen var tennis, då King’s Cup-matchen mellan Sverige och Danmark sändes i december 1954.

I mars 1955 sändes SM i tyngdlyftning – vilket ansågs som en mindre lyckad sändning – och därefter sändes stadskampen i hästhoppning mellan Helsingfors och Stockholm. I maj 1955 var det därefter, som femte idrottsgren, dags för fotbollens tv-premiär i Stockholm.

Televisionen fortsatte att utvecklas och den 4 september 1956 sändes det första officiella tv-programmet i Stockholm. En permanent sändare i Nacka togs i drift elva dagar senare och tv-utbudet ökade raskt i omfattning. Parallellt pågick provsändningar från Chalmers i Göteborg, som sändes ut över ett begränsat område i Göteborgstrakten. I detta skede var det inte möjligt att se samma program i Stockholm och Göteborg, utan det var först under 1957 som Göteborg kopplades in i distributionsnätet för det så kallade riksprogrammet för televisionen. I oktober 1957 bytte AB Radiotjänst namn till Sveriges Radio AB.

Redan från och med hösten 1951 hade det dock varit möjligt att se på television nere i Malmö. Det var Statsradiofonins sändningar i Köpenhamn som det var möjligt att ta del av också på den skånska sidan av Öresund. Det förekom under 1950-talet även att program producerade speciellt för tv-publiken i Malmötrakten sändes från Köpenhamn.

2.1 Licensutveckling

Intresset för televisionen växte snabbt i landet och beslutsfattarna blev överraskade av hur snabbt efterfrågan på tv-apparater ökade och hur snabbt tillväxten av licenser gick. Det talades till och med om europeisk rekordtakt i licensutveckling.

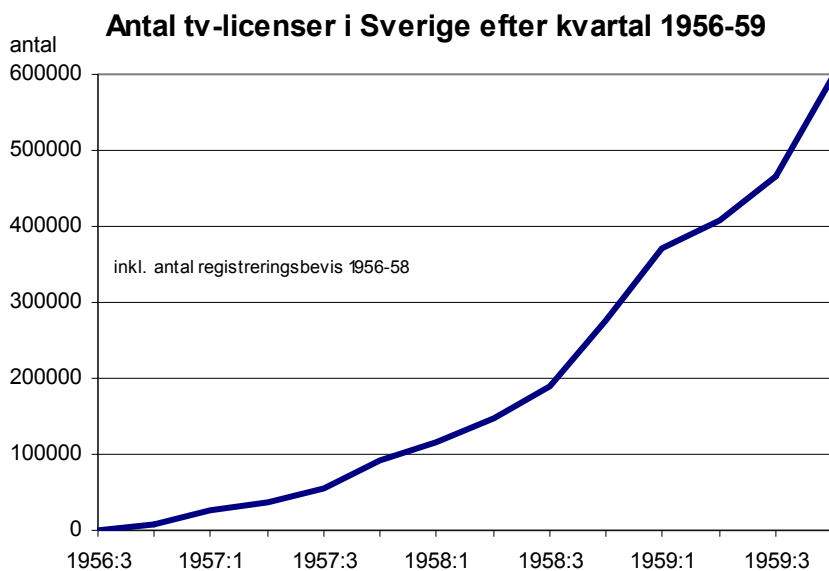
När tv skulle införas fördes en långdragen och intensiv debatt huruvida statliga Radiotjänst eller kommersiella intressen skulle ta hand om verksamheten. Den 24 maj 1956 fattade Riksdagen beslut om att införa reguljär televisionsverksamhet i Sverige. Programmen skulle finansieras uteslutande med licensmedel och uppdraget att bedriva verksamhet gick med ensamrätt till Radiotjänst. Det fanns lång erfarenhet av att finansiera Radiotjänsts tidigare verksamhet med en radiolicens, och den 1 oktober 1956 infördes även en tv-licens. Licensen kostade 25 kronor kvartalet och inledningsvis gällde den endast för invånarna i Stockholm med omnejd. En registreringsavgift – om 10 kronor – infördes dock samtidigt för befolkningen i Göteborg och övriga landet. Vid slutet av 1956 hade det lösts 5 824 licenser och

---

¹ MP protesterade dock mot att DM-finalen spelades 3x20 minuter i stället för stipulerade 3x15 minuter enligt tävlingsbestämmelserna för DM i Stockholm. Stockholms Ishockeyförbund godkände protesten och matchen spelades därför om tisdagen den 23 november. Då var Djurgården dock ännu mer överlägsna och vann med 7-1.

3 058 registreringsbevis.² I takt med att en allt större del av landet fick möjlighet att titta på tv växte antalet licensinnehavare med lavinartad hastighet. Under 1957 kopplades Norrköping och Göteborg in på riksprogrammet, på försommaren 1958 kom Malmö med och i samband med VM-invingningen 1958 påbörjades även experimentsändningar i Gävle. När fotbolls-VM påbörjades i juni 1958 uppgick antalet licensinnehavare i landet till drygt 140 000. En siffra som sedan växte med närmare 1 500 licenser i veckan under pågående VM-turnering.

Under hösten 1958 och under 1959 fick successivt resterande delar av södra Sverige, samt Norrlands kusttrakter upp till Sundsvall möjlighet att se Sveriges Radios tv-sändningar.

3. Erfarenhet från kontakter med Radiotjänst

Svenska Fotbollförbundet och Radiotjänst drabbade snart samman efter det att de reguljära radiosändningarna hade inletts 1925. Radiotjänst hade börjat direktsända en del idrotts-evenemang under vårvintern 1925, och önskade även sända från de fotbollsmatcher som spelades på Stockholms Stadion. Formellt var det dock Stadionstyrelsen som var förhandlingspart gällande alla tävlingar som arrangerades på Stadion.

Radiotjänst skrev i april till Stadionstyrelsen och anhöll om styrelsens tillstånd om att få införa vissa ledningar i Stadion och på lämplig plats uppsätta en mikrofonanläggning. Ingenting hände, och en förnyad skrivelse sändes iväg en månad senare. Tystnaden berodde på att Stadionstyrelsen bordlagt frågan, sedan betänkligheter framförts mot att tillmötesgå Radiotjänsts begäran. Argumenten som fördes fram 1925 känns igen från den debatt som uppstod 30 år senare när televisionen hade liknande önskemål; Radioreferering kommer att inverka hämmande på publiktillströmningen både på den arena ifrån vilken radioutsändningen sker och på andra idrottsarenor som genomför tävlingar vid samma tidpunkt som ett radioreferat finns att lyssna på i radion. Radiotjänsts begäran avslogs med motiveringen att ”radioreferering ej borde förekomma i Stadion med mindre än att skälig ersättning härför lämnades såväl till Stadionstyrelsen som till anordnande korporationer”. Drivande för denna åsikt var Fotbollförbundets starke man Anton Johanson, ordförande från 1922 och dessförinnan inflytelserik sekreterare i förbundet under många år. Han satt dessutom i Stadionstyrelsen samt bland annat i Riksidrottsförbundets Överstyrelse, och hade därmed goda möjligheter att påverka de publikdragande idrotternas inställning i denna fråga i flera instanser.

² Den 1 juli 1958 utsträcktes licensplikten till att gälla hela landet.

Först sedan Anton Johanson avgått som ordförande i Fotbollförbundet 1937, och ersatts på posten av disponent Elof Ericsson kom någon form av normalisering till stånd.

I augusti 1937 lyckades man komma överens om ett avtal, där Fotbollförbundet bland annat gav Radiotjänst tillstånd att i radio utsända referat av fyra landsmatcher per år enligt Radiotjänsts val, oavsett om matchen spelades på hemma- eller bortaplan. Totalt skulle förbundet erhålla 12 000 kronor i ersättning för dessa fyra landskamper. Under förutsättning att matchen inte kolliderade med några seriematcher erhöll Radiotjänst dessutom tillstånd att utan ersättning direktreferera bortalandkamper som spelades mot icke-nordiska länder.

Avtalet prolongerades sedan vid flera tillfällen och radiomedel fanns exempelvis med som en intäktspost på drygt 30 000 kronor i årsberättelserna under 1950-talet.

Fotbollsmatcher hade dock sänts i radio vid en del tillfällen redan innan man kom överens om det ovan nämnda avtalet. Efter partssammansatta överläggningar i december 1928, där Radiotjänst bjöd in Stadionstyrelsen, Fotbollförbundet och Riksidrottsstyrelsen kom man överens om att radion skulle få sända från två landskamper om året. Problemen parterna emellan upphörde dock inte efter detta möte och Fotbollförbundet förbjöd exempelvis ett planerat referat från bortalandskampen mot Norge i september 1933. För att inte störa situationen ytterligare valde radiotjänst att inte efterhandsreferera denna match. Det var en lösning som företaget tidigare använt sig av. Första gången redan den 14 juni 1925, då radiojournalisten Sven Jerring först hastade iväg till en radiostudio i pausen och läste upp ett kort referat kring händelserna i första halvlek och därefter upprepade samma typ av efterhandsreferat sedan den andra halvleken av landskampen mot Danmark spelats klart.

Det verkliga paradexemplet i uppfinningsrikedom när det gällde att visa Fotbollförbundet att det gick komma runt deras avoga inställning till radioreferat visade Radiotjänst i samband med landskampen mot Danmark på Stadion den 19 juni 1927. Både Fotbollförbundet och Stadionstyrelsen hade gett avslag på en ”framställning om tillstånd till rundradiering”. Frågan hade dessutom komplicerats av att Radiotjänst var beredda att betala 500 kronor för sändningsrätten, och även om erbjudandet var riktat till Stadionstyrelsen framstod det nu tydligt att Fotbollförbundet önskade få fullständigt egen kontroll i den här typen av ärenden. Eftersom förbundet hyrde Stadion för att arrangera matchen ansåg de att alla externa intäkter skulle tillfalla dem som hyresgäst. De menade att Stadionstyrelsen fick reglera omfattningen av sin ersättning i hyresavtal med arrangerande förbund.

Radiotjänsts planering för att sända matchen var dock långt gången, och intresset för matchen var mycket stort. Biljetterna var slutsålda långt i förväg, men Radiotjänst hade ändå lyckats komma över ett 30-tal biljetter. Dessa biljetter utnyttjade man nu för att genomföra en ”stafettsändning” i radion, där matchen refererades med ungefär fem minuters fördröjning. Som förberedelse hade man låtit montera upp en mikrofon vid Generalstabens stall på andra sidan Lidingövägen. Man engagerade sedan tre reportrar, inklusive Sven Jerring, och lät två av dem gå in på Stadion för att invänta matchstart. Efter fem minuters spel reste sig den förste reportern och hastade iväg till mikrofonen där den väntande kollegan hade presenterat laguppställningarna för radiolyssnarna. Den nyanlände reportern tog omedelbart över sändningen och berättade vad som hade hänt under inledningsminuterna av matchen. Kollegan sprang samtidigt till Stadion, lämnade en biljett för att komma in och skickade därefter ut den tredje reportern till mikrofonen, där han delgav det svenska folket det som han memorerat under den senaste femminutersperioden. Sedan fortsatte sändningen på samma sätt med successiva byten mellan de tre reporterna. Eftersom mikrofonen stod så nära Stadion kunde radiolyssnarna dessutom höra publikens jubel i bakgrunden och därmed förstärktes känslan av att det nästan handlade om en direktsändning. Sändningen blev i positiva ordalag mycket uppmärksam i dagspressen. Ledningen för Svenska Fotbollförbundet var dock måttligt road av detta tilltag och relationen mellan de båda parterna var efter detta för lång tid mycket hårt ansträngd.

Under 1950-talet förefaller det inte ha förekommit några svåra incidenter mellan Svenska Fotbollförbundet och Radiotjänst avseende utsändningar i radio. Avtalet från 1937 förnyades årligen och gav på 1950-talet fotbollen drygt 30 000 kronor om året. Dessa medel var dock budgeterade att betalas ut till föreningar i de nationella serierna, som haft minskade intäkter i form av publikbortfall i samband med radiering av landskamper. Det budgeterade beloppet för radiomedel som skulle betalas ut till föreningarna var exempelvis 1957 just 30 000 kronor.

Det var dock endast Fotboll- och Friidrottsförbundet som av affärsmässiga skäl hade lyckats uppnå denna form av uppgörelse, men nu började bland annat den nya storsporten ishockey ställa hårda ekonomiska krav för att tillåta radiosändningar från sina evenemang. Efter flera års diskussioner och förhandlingar blev det 1957 klart att Radiotjänst även skulle betala Ishockeyförbundet ersättning för få sända i radio från deras matcher. Det första avtalet avsåg nio landskamper till ett pris av 45 000 kronor för både radio- och tv-sändningar.

TV-avtalet för att sända från fotbolls-VM 1958 inkluderade även radiosändningar (se avsnitt 7). Det som kom att få störst betydelse för framtiden när det gällde radiosändningarna från fotbolls-VM var att Sveriges Radio för första gången – efter en idé ursprungligen framförd av Lennart Hyland – sände referat från sju arenor samtidigt, och växlade mellan arenorna allt eftersom intressanta situationer uppstod på respektive ställe. Sändningarna lade den tekniska grunden för det kommande Sportextra, som började sändas 1961, där en studioplacerad programledare efter behag har möjlighet att koppla in direktkommentarer från olika arenor runt om i landet.³

Något kuriöst kan det avslutningsvis i detta radiokapitel noteras att de två kanske mest klassiska fotbollsreferaten i radio, innan televisionen slog igenom, kommer från två nerslagna svenska nederlag. Mot Japan i Berlin-OS 1936, och mot Brasilien i VM 1950. Sven Jerrings ”japaner, japaner” är än idag allmångods för ständigt nya generationer, och den tillfällige radiokommentatorn, Facits platschef i Rio de Janeiro, Gunnar Göransson fick ett nytt smeknamn efter sina ständiga upprepningar av ”Oj-Oj”.

4. Fotbollen gör sitt inträde i den svenska televisionen

Redan efter den första försökssändningen av idrott i svensk television i november 1954 konstaterade ”Ruter Tweed” (Jan Olof Olsson) i Dagens Nyheter att ”fotboll bör roa mer än ishockey”. Han funderade vidare kring att det visserligen kan tänkas bli något svårare för tv-kameror att täcka upp den större fotbollsplanen, men å andra sidan bör fotbollen synas bättre än den lilla svarta pucken, och på fotboll snöar det vanligen inte heller.

Han fick vänta närmare ett halvår innan det var dags för det första svenska försöket att televisera en fotbollsmatch. TV-premiären ägde rum på Råsunda Fotbollstadion i Solna, och det var en allsvensk match mellan AIK och IFK Norrköping som fredagen den 6 maj 1955 blev det första försöksobjektet. Referent var fotbollsdomaren och sportjournalisten Sten ”Stabben” Ahlner, och vid sin sida som expertkommentator hade han UK-ordföranden Rudolf ”Putte” Kock. Sändningen av matchen var dock inte tillgänglig för allmänheten, utan den sändes enbart till Tekniska högskolan, där experter från Radiotjänst och Svenska Fotbollförbundet hade samlats tillsammans med några inbjudna journalister.

Sändningen recenserades i dagspressen, och det allmänna omdömet förefaller ha varit en smula klivet huruvida det var möjligt att göra fotboll rättvisa i tv eller inte. Själva skeendet på planen upplevde journalisterna att de fick en klar bild av, däremot upplevde de att de vida perspektiven försvann, samt att de stora sammanhangen ideligen slets sönder, då kameran bara fångade några få spelare och bollen dessutom ofta lämnade bildrutan. En åsikt som också

---

³ Sommaren 1958 uppgick antalet ljudradiolicenser i landet nästan till 2,7 miljoner.

fördes fram efter matchen var att läktarna inledningsvis kanske skulle bli lite mer glest besatta, men att de sanna entusiasterna lär återvända när nyhetens behag har lagt sig.

Matchen spelades i ösregn och slutade 2-2 inför 15 802 åskådare, sedan AIK varit i ledningen med 2-0 i paus. Den förste målskytten i svenskproducerad tv blev i den 13:e minuten hemmaspelaren Ingvar ”Tjotta” Olsson.

Det dröjde mindre än en vecka innan det var dags för nästa tv-sända fotbollsmatch. Det var landskampen mellan Sverige och Ungern, och matchen kan ses som det första stora tv-sända sportevenemanget i svensk tv.⁴ Läktarna på Råsunda var i förväg nästan utsålda och efter en ekonomisk uppgörelse som var ”mycket flott från förbundets sida” medgav Fotbollförbundet utsändning av matchen. Kommentator var på nytt Sten ”Stabben” Ahlner, och både han och producenten Gert Engström fick efter matchen mycket goda vitsord.

Landskampen som spelades onsdagen den 11 maj 1955 var dock inte speciellt spännande. Det berömda ungerska laget paradspelade och bjöd under den första halvtimmen på en strålande fotbollsunderhållning fram till en ledning på 4-0, efter mål av Sándor Kocsis, Ferenc Puskás, Ferenc Szojka och Kocsis på nytt, innan Gösta Löfgren och Sven-Ove Svensson reducerade under den första halvlekens slutminuter. Till slut blev det inför 38 690 åskådare svensk förlust med 3-7.

Några fler tv-sändningar med fotboll blev det inte under 1955.

Nästa tv-sända landskamp spelades mot England våren 1956. Åter igen var Råsunda utsålt i förväg och Fotbollförbundet sålde rättigheterna att direktsända evenemanget för 5 000 kronor. Den legendariske radiojournalisten Sven Jerring gjorde här debut som tv-komentator. Matchen spelades onsdagen den 16 maj 1956 och slutade mållöst inför nästan 36 000 åskådare.

Tisdagen den 4 september 1956 ägde den officiella premiären av Radiotjänsts reguljära tv-sändningar rum. Det dröjde drygt en månad till söndagen den 7 oktober innan det första sportevenemanget sändes. Det var den allsvenska fotbollsmatchen mellan AIK och Malmö FF som sändes. För att inte påverka tillströmningen av publik mörklades sändningen och dagstidningarna nämnde den inte i sina tv-tablåer. Programtablån för televisionen – och det var ännu bara Stockholm som kunde se utsändningen – i Dagens Nyheter upptar exempelvis bara två programpunkter denna dag; 12.30-13.00 Testbild samt 13.00 Reportage. Det var alltså i detta senare mycket anonymt uttryckta ”reportage” som den första officiella sport-sändningen med matchstart 13.30 ägde rum i svensk television. Matchen kommenterades av Göran Tholerus och åter igen slutade en tv-sänd match oavgjort. Bortalaget tog ledningen i slutet av första halvlek genom en tåfjutt av Charles Gustafsson, men hemmalaget kvitterade efter knappt tjugo minuter av andra halvlek genom ett jätteskott av Leif Skiöld. Slutresultatet blev alltså 1-1 inför 12 135 åskådare.

Två veckor senare, söndagen den 21 oktober, annonserades dock landskampen på Råsunda ut i förväg i tv-tablån med sändningsstart 13.20 och med Sven Jerring som referent. Att den kunde läggas in i tv-tablån i förväg berodde även denna gång på att biljetterna till matchen redan var slutsålda. Matchen spelades inför 37 534 åskådare och än en gång blev det oavgjort 1-1. Danskarna tog ledningen efter en halvtimme genom Jens Peter Hansen innan Henry Thillberg lyckades utjämna i slutminuterna. Matchen är dock mest känd som Rudolf ”Putte” Kocks sista landskamp som ordförande i Uttagningskommittén (UK). När det svenska spelet hade gått i baklås i mitten av andra halvlek uppmanade han debutanten Göran Lindblad att simulera skada för att kunna byta in Gösta Löfgren, och det ansågs så ojust mot danskarna att genomföra ett byte på detta sätt att både han och landslagstränaren Josef ”Pepi” Stroh tvingades avgå.

---

⁴ Sommaren 1955 ansågs Stockholm ha drygt 3 000 tv-mottagare, men tittarskarorna var mångdubbelt större.

1957 fortsatte tv att sända en del av landskamperna, dock var det bara en av dem som sändes direkt. Det var hemmalandskampen mot Ungern söndagen den 16 juni⁵, då Sverige inför 33 190 åskådare lyckades nå 0-0 mot det nu, efter Ungern-revolten föregående år, försvagade ungerska landslaget. Eftersom matchen inte var slutsåld väcktes den principiellt viktiga frågan om direktsändningar i tv på nytt till liv. Ordföranden i Svenska Fotbollförbundet Gunnar Lange menade att försöket med att låta tv sända matchen direkt inte slog väl ut, och uttryckte indirekt att det var tv-sändningens fel att matchen inte var utsåld. Drygt 6 000 platser var tomma. Producenten Gert Engström höll inte med om kritiken, utan menade att det var de båda lagens försämrade resultat under de senaste åren som låg bakom den låga publiksiffran. Han uttryckte vidare att med tanke på matchens låga underhållningsvärde borde kanske kontrakten skrivas så att en dålig match skulle vara billigare, och inte en fast summa som Radiotjänst nu betalade för att få sända matchen

Förhandlingarna mellan Radiotjänst/Sveriges Radio och Fotbollförbundet skärptes efter detta och några fler direktsända hemmalandskamper blev det inte under 1950-talet, med undantag av de matcher som sändes i tv under VM-slutspelet 1958. När Sverige tog emot Norge på Råsunda söndagen den 13 oktober 1957 spelades matchen in på en film som sändes i televisionen på kvällen dagen efter matchen, och att tv-filmen skulle visas bestämdes så sent att programpunkten inte fanns med i tidningarnas tv-tablåer. Nu blev det inte fullsatt denna gången heller, men 29 840 åskådare sökte sig i varje fall ut till arenan i Solna för att se matchen på plats. Svensk vinst med 5-2.

Årets sista landskamp spelades onsdagen den 20 november 1957 på bortaplan i Hamburg. Stockholm fanns ännu inte med i det internationella länksystemet och därför var det inte heller möjligt att göra direktsändningar i riksprogrammet för television av händelser som ägde rum utanför Stockholmsområdet. Två kvällar senare sändes dock en timmes filmupptagning från Tysklandslandskampen i riksprogrammet, i vilken de svenska tv-tittarna kunde se svenskarna förlora med matchens enda mål.

En betydelsefull händelse 1957 ägde rum måndagen den 12 augusti, då det första avsnittet av Idrottsredaktionen sändes. Det var en halvtimmes magasinsprogram som sände glimtar från den senaste helgens viktigaste idrottshändelser, i premiärprogrammet exempelvis från den tredje omgången av fotbollsallsvenskan. Under tv-året 1957-58 sändes totalt 16 program av snarlik karaktär under varierande namn, Sportaktuellt, Sportredaktionen eller Sportjournalen. Under det följande tv-året, 1958-59, sändes totalt 21 program av Sportredaktionen/Sportjournalen, ofta med nyhetsinslag från allsvenska fotbollsmatcher.

Den stora tilldragelsen 1958 var fotbolls-VM, som dessutom skulle arrangeras i Sverige. Lottningen av slutspelet ägde rum lördagen den 8 februari 1958 i samband med underhållningsprogrammet "Stora Famen" som sändes direkt från Cirkus på Djurgården med Lennart Hyland som värd. FIFA:s organisationskommitté hade tidigare under dagen haft sammanträde i Stockholm för att förbereda lottdragningen och de var inte helt förtjusta över sammanblandningen med ett jippobetonat underhållningsprogram. Sändningen blev dock en stor tittarsuccé, och biljettförsäljningen satte dagarna närmast efter lottdragningen sådan fart att de överträffade de mest djärva förhoppningarna.

Den sista träningslandskampen före VM-slutspelet direktsändes inte i televisionen, bland annat beroende på att den spelades på Olympia i Helsingborg onsdagen den 7 maj. Tittarna på riksprogrammet fick nöja sig med att se ett 20 minuter långt sammandrag dagen efter under rubriken "några glimtar från fotbollslandskampen Sverige-Schweiz". Svensk seger med 3-2.

Den mållösa testmatchen mellan Sverige A och Sverige B på Stockholms Stadion fredagen den 23 maj användes som repetition inför tv-sändningarna under VM-slutspelet. Sammanlagt 75 personer fick här tillfälle att öva inför de riktiga sändningarna, men övningen under ledning av Gert Engström och Bengt Bedrup gick inte ut i sändning till landets licensinnehavare. Inför VM sändes också tre magasinsprogram under benämningen "VM-Extra".

---

⁵ Referent var på nytt Sven Jerring.

Årets sista hemmalandskamp mot Danmark i slutet av oktober 1958 sändes inte heller i televisionen.

VM-slutspelet 1958 behandlas i nästa avsnitt och berörs inte närmare här. Något skall däremot också nämnas angående tv-sändningarna 1959. Svenska Fotbollförbundet ansåg att det fanns allt tydligare tecken på att tv-sändningarna påverkade tillströmningen av publik till arenorna, och menade att man därför var berättigad till riklig ersättning för att ge tillåtelse till tv-sändningar. Inte vid någon av årets tre hemmalandskamper kom man heller överens med Sveriges Radio om att matchen skulle visas i tv. För första gången försökte man nu dessutom påverka tv-sändningarna i ett annat land. Söndagen den 21 juni skulle Danmark ta emot Sverige för landskamp hemma på Idrætsparken i Köpenhamn. Det danska fotbollsförbundet (DBU) hade kommit överens med Statsradiofonien (Danmarks Radio) om att direktsända matchen i dansk television för en ersättning på 25 000 danska kronor (motsvarande ungefär 18 000 svenska kronor vid den aktuella tidpunkten). Eftersom ytterligare två landskamper skulle spelas mot danskarna senare på eftermiddagen samma dag, B-landslagen i Nässjö och Ungdomslandslagen i Varberg, ansåg Svenska Fotbollförbundet att en dansk tv-sändning allvarligt skulle påverka tillströmning av publik till dessa i Sverige genomförda evenemang. Detta eftersom de danska tv-sändningarna var möjliga att se i stora delar av Skåne och längs vissa delar av västkusten. Förhandlingarna var hårda och Svenska Fotbollförbundet ville erhålla ersättning från Statsradiofonien för att tillåta direktsändning i vårt södra grannland. Till sist, tre dagar innan landskamperna skulle spelas, löstes dock alltihop genom att Svenska Fotbollförbundet kom överens med Sveriges Radio om att A-landskampen skulle direktsändas också i svensk television. För detta fick Sveriges Radio betala 35 000 kronor, det vill säga i faktiskt värde nästan dubbelt så mycket DBU fick i ersättning! Denna landskamp, som Sverige vann övertygande med 6-0 inför drygt 50 000 åskådare och med Rudolf ”Putte” Kock som svensk tv-kommentator, blev historisk genom att det var den första fotbollslandskampen mellan två nordiska landslag som samtidigt direktsändes i båda länderna. Närmare två miljoner tv-tittare i de båda länderna beräknades enligt expertisen ha offrat den vackra sommareftermiddagen för att följa matchen i tv.

En oförutsedd effekt av tv-sändningen var att svarta börs-marknaden utanför Idrætsparken översvämmades av folk med tjocka biljettbuntar inför matchen. Folk ute provinsen som i vanlig ordning hade köpt biljett i förväg såg nu en möjlighet att i stället se matchen via televisionen, och därmed komma undan från de utgifter för resa och uppehälle som normalt hörde till ett besök i den danska huvudstaden. De försökte nu med hjälp av släktingar och bekanta i huvudstaden bli av med sina biljetter och priset på biljetterna sjönk snabbt inför matchstart 13.30. Biljetter som köpts för sex kronor såldes för en krona, och 16 kronors biljetter såldes för fem kronor.

Årets andra chans för tv-tittarna att se det svenska landslaget dök upp i slutet av oktober 1959. Sverige mötte England borta på Wembley, och från klockan 16.30 sändes den andra halvleken direkt i svensk television med Erik Rydbeck som referent och med Rudolf ”Putte” Kock som kommentator (skulle uttryckas som expertkommentator idag). Matchen som spelades onsdagen den 28 oktober är klassisk i svensk fotbollshistoria, och tv-tittarna kunde i andra halvlek se hur Sverige vände ett underläge i halvtid till seger med 3-2 efter en fantastisk uppvisning av Agne Simonsson. Det var Englands blott andra förlust på hemmaplan genom tiderna mot en motståndare utanför de brittiska öarna. Sändningen gick även i repris senare på kvällen. Inför matchen gick den svenska lagledningen det engelska tv-bolaget (BBC) till mötes och bytte det ordinarie blågula matchstället mot blå byxor och vita byxor. Detta för att nå bättre kontrast mellan de båda lagen i den svartvita tv-sändningen.⁶

---

⁶ Från det att den första landskampen sändes i tv 1955 till och med 1959 spelade Sverige totalt 39 landskamper, varav 22 på hemmaplan inklusive VM-slutspelet 1958. Tio och en halv av dessa landskamper direktsändes i tv.

5. Internationella sändningar

European Broadcasting Union (EBU), den europeiska radio- och tv-unionen, grundades den 12 februari 1950, och den 6 juni 1954 kom det aktiva utbytet av direktsända tv-program igång inom Eurovisionen. För svensk del handlade samarbetet inte om några direktsändningar förrän 1958. I mars 1958 var Sverige också med i Eurovisionsschlagerfestivalen för första gången, men då fick tittarna vänta tre dagar innan tävlingen sändes i riksprogrammet för svensk television. Tittarna i Göteborg kunde dock redan vid detta tillfälle ta del av Eurovisionens direktsändning av Sångfestivalen i nederländska Hilversum, och i Malmö hade tv-innehavarna möjlighet att ta del av Köpenhamns utsändning av Melodi Grand Prix i nabolandets Fjernsyn.

Först söndagen den 1 juni 1958 öppnades länken som medgav möjlighet till utbyte av direktsända program mellan Sveriges Radio och kontinenten. Huvudnumret den första dagen var en utsändning från Drottningholmsteatern av operaföreställningen ”Orfeus och Eurydike”, men på kvällen när de svenska tittarna hälsades välkomna till Eurovisionen av våra danska grannar ingick även ett sportreportage från Herning.

Även om den första dagen med eurovisions-sändningar inte innehöll speciellt mycket idrott var det ändå ett idrottsevenemang som till stor del hade varit drivande i processen; Fotbolls-VM i Sverige 1958. Premiärmatchen spelades endast en vecka efter den första Eurovisions-sändningen i huvudstaden och produktionerna av de båda VM-matcherna som visades i tv under premiärdagen beskrevs som stora succéer i dagspressen. Positiva rapporter kom också in från olika håll i Europa, inte minst över att sändningarna varit av god teknisk kvalitet med utmärkta mottagningsförhållanden. Det största tekniska problemet inträffade i samband med Sveriges tredje gruppsspelsmatch mot Wales. Radion gick ut med ett budskap som fick hela Sverige att haja till: ”Fel på Nacka!” Radiolyssnarna kunde dock snart lugna ned sig, det var Nackasändaren som hade drabbats av ett fel, inte Skoglund i VM-truppen. Felet gjorde att uppskattningsvis 90 000 tv-innehavare i Stockholmsområdet missade första halvlek, och inledningen på andra halvlek. Sändningarna till övriga Sverige och till Eurovisionen påverkades dock inte av detta tekniska missöde.

Det gick mycket bra för Sverige i turneringen, och intresset i hela landet stegrades undan för undan. När Sverige gick till VM-final rådde rena fotbollsfebern i landet, och inte minst tv-sändningarna skapade både ett breddat och ökat idrottsintresse. I befolkningsmässigt stora delar av landet fanns VM i form av rörliga bilder tillgängligt nära folket, en känsla av samhörighet med det som hände skapades, och inte minst kvinnor visade ett intresse för fotboll på ett sätt som man inte upplevt tidigare i landet.

TV-apparater såldes i stor mängd. Folkparker, idrottsplatser, caféer, Folkets Hus med flera annonserade att de visade VM-fotbollen, och när finalen spelades reste människor långa sträckor inte endast för att se matchen på Råsunda, utan också från områden dit televisionen ännu inte nått till andra tv-täckta delar av landet. Brasilien vann visserligen finalen med 5-2, men att så stor del av befolkningen direkt genom rörliga bilder kunde ta del av händelserna på planen gjorde ändå att det kändes som en storslagen sommarfest för hela folket.

Följande elva matcher direktsändes av Eurovisionen, och sändes därmed även ut av de svenska sändarna i Stockholm, Göteborg, Norrköping, Malmö och Gävle. Det redovisas även vilka som kommenterade respektive match i svensk tv, samt vilket utrymme som reserverats i tv-tablån åt respektive match.

1958-06-08 Sverige-Mexico 3-0; kommentatorer Sven Jerring, Rudolf Kock (13.30-15.50)
1958-06-08 Argentina-Västtyskland 1-3; kommentator Bengt Bedrup (18.45-20.50)
1958-06-11 Brasilien-England 0-0; kommentatorer Bengt Bedrup, Rudolf Kock (18.45-20.50)
1958-06-12 Sverige-Ungern 2-1; kommentatorer Sven Jerring, Rudolf Kock (18.45-20.50)
1958-06-15 Sverige-Wales 0-0; kommentatorer Bengt Bedrup, Rudolf Kock (13.45-15.50)
1958-06-15 Nordirland-Västtyskland 2-2; kommentator Sven Jerring (18.45-20.50)
1958-06-17 England-Sovjet 0-1; kommentatorer Bengt Bedrup, Rudolf Kock (18.45-21.00)
1958-06-19 Sverige-Sovjet 2-0; kommentatorer Bengt Bedrup, Rudolf Kock (18.45-20.50)
1958-06-24 Brasilien-Frankrike 5-2; kommentatorer Sven Jerring, Rudolf Kock (18.45-20.50)
1958-06-28 Frankrike-Västtyskland 6-3; kommentatorer Bengt Bedrup, Rudolf Kock (16.45-18.50)
1958-06-29 Brasilien-Sverige 5-2; kommentatorer Bengt Bedrup, Sven Jerring, Rudolf Kock (14.45-17.00)

Av de sex slutspelsmatcher som Sverige spelade sändes alltså fem direkt i televisionen. Endast semifinalen mot Västtyskland direktsändes inte. Bilder från den matchen, inklusive Kurt Hamrins klassiska drömmål i slutminuterna ur mycket snäv vinkel efter tempoväxlingar och flera dribblingar, kunde de svenska tittarna se först på kvällen i det magasinprogram från semifinalmatcherna som sändes mellan 21.50 och 22.10. Magasinprogram med en varierande längd på 20 till 30 minuter med genomgång av dagens VM-händelser sändes under sex kvällar av de nio VM-dagar som matcher sändes i televisionen. Sex av de direktsända matcherna spelades i Solna, medan tre matcher spelades i Göteborg och två matcher i Malmö. Vid sidan om Sverige direktsändes matcher i följande tio europeiska länder; Belgien, Danmark, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien, Tyskland och Österrike. Dessutom ställdes tv-filmer om högst tio minuters längd samman för samtliga 35 slutspelsmatcher, och ungefär 270 filmkopior per match spreds över hela världen.

Att spelprogrammet var upplagt med i stort sett gemensamma starttider visade sig inte vara speciellt tv-mässigt. Endast Sveriges tre gruppsspelsmatcher bröts ut ur det ordinarie spelschemat. Det innebar dels att endast en av flera parallellt spelade matcher kunde visas i tv, med påföljden att exempelvis fransmännen kände sig missgynnade och tvingade fram att deras semifinal skulle sändas av Eurovisionen i stället för Sveriges semifinalmatch, och dessutom påverkades publiktillströmningen inte endast på den ort där den televiserade matchen spelades utan även på de andra orterna där matcher spelades samtidigt. Det ansågs exempelvis att den för svensk arenadrott besvärande låga⁷ publiksiffran 2 823 i omspelsmatchen mellan Wales och Ungern på Råsunda till stor del orsakades av att flertalet av de tilltänkta åskådarna stannade hemma i tv-soffan och i stället såg omspelsmatchen mellan Sovjetunionen och England som spelades samtidigt på Ullevi. Inte heller i Göteborg lockade denna tv-sända omspelsmatch någon imponerande publikskara. 23 182 var inte ens hälften av vad samma lag hade lockat till Ullevi i samband med deras ”ordinarie” möte i den icke tv-sända matchen som tillhörde premiäromgången nio dagar tidigare.

Fotbolls-VM 1958 var dock i en mindre del av landet inte det första världsmästerskap i nämnda idrottsgren som det hade varit möjligt att åtminstone delvis följa via televisionen. I trakterna kring Malmö hade det redan 1954 varit möjligt att se VM-finalen i den utsändning som gjordes från Köpenhamn.

Klockan 16.55 började dagens enda programpunkt i den danska tv-tablån den 4 juli 1954. I Sydsvenska Dagbladet lite diskret uttryckt som ”Transmission fra Schweiz”. För de initierade var det dock inget tvivel om vad tv-sändningen gällde. Det var VM-final i fotboll, där det favorittippade ungerska laget, med József Bozsik, Ferenc Puskás och Sándor Kocsis i spetsen, skulle möta ett kraftigt nederlagstippat tyskt lag med bröderna Fritz och Ottmar Walter samt Helmut Rahn som frontfigurer. Idrotten tar sig dock förunderliga vägar emellanåt och när tv-sändningen slutade ett par timmar senare stod tyskarna som segrare med 3-2 efter

---

⁷ Endast en VM-match genom tiderna har haft en lägre publiksiffra, vilket inträffade redan i Uruguay 1930.

en sensationell vändning. I Sydsvenskan informerades läsarna dagen efter finalen att det hade gått alldeles utmärkt bra att följa tv-sändningen, och att det med den skickliga referenten Gunnar "Nu" Hansens beledsagande hade varit möjligt att följa de fem målbollarna ända in i nätet. Skåningarna kunde inte heller undgå att sända en tanke till den stackars befolkningen i övriga Sverige, som inte ens kunde följa matchen i en radioutsändning utan fick nöja sig med en kort TT-kommentar efter matchens slut.

Två matcher hade den danska televisionen dessförinnan visat i direktsändning, och då framgick det mer tydligt vad sändningarna handlade om. Först visades semifinalen mellan Tyskland och Österrike den 30 juni, "Transmission fra Schweiz. Fælleseuropæisk udsendelse fra SSR⁸. Verdensmesterskabet i fodbold" och den 3 juli visades bronsmatchen mellan Österrike och Uruguay med en liknande beskrivning i programtablån för tv.

Det finns ingenting som tyder på att Svenska Fotbollförbundet hade några synpunkter på att det vid denna tidpunkt var möjligt att se direktsänd fotboll i Malmö utan att någon ersättning betalades ut till Förbundet. Dessutom hade serierna sommaruppehåll i början av juli, varför sändningarna inte kolliderade med några seriematcher.

Hösten 1954 spelades dessutom en fotbollsmatch i Köpenhamn med svenskt deltagande som visades i ett fylligt sammandrag i dansk tv på kvällen. Den 21 oktober visades klockan 20.15 ett 25 minuter långt filmreportage "fra eftermiddagens fodboldkamp mellem svenske og danske skoledrenge" som spelades inför 6 000 åskådare på Österbro Stadion. Det svenska skollaget vann med 2-0, och bestod av sju spelare från Malmö, två från Helsingborg, samt vardera en spelare från Trelleborg och Göteborg. De båda svenska målen gjordes av malmöpågarna Kay-Sune Rosenqvist och Ingvar Svahn. Matchen betraktades som en inofficiell skollandskamp mellan länderna, men eftersom Svenska Fotbollförbundet inte ville inrätta något skollandslaget spelades matchen utan någon inblandning från Stockholm. Matchen förefaller ha varit den första fotbollsmatch med svenska deltagare som det var möjligt att se på i television i någon del av landet.

Torsdagen den 5 november 1959 spelades den första internationella tv-matchen för ett svenskt klubbtag. Inför IFK Göteborgs returmöte mot Sparta Rotterdam i den andra omgången av Europacupen nåddes en överenskommelse med Sverige Radio om att matchen skulle sändas direkt i såväl svensk som holländsk television. Matchen spelades på Gamla Ullevi inför blott 6 881 åskådare och började redan 14.00 med Bengt Bedrup som referent och Rudolf "Putte" Kock som kommentator. En timmes sammandrag av matchen sändes även på kvällen samma dag, i den sändningen ingick även glimtar från den pojklagsmatch som hade spelats som förmatch inför Europacupuppgörelsen. IFK vann med 3-1 och tvingade fram en omspelsmatch på neutral plan som man dock förlorade. Möjlighet att se något svenskt klubbtag spela på bortaplan fick inte de svenska tv-tittarna under 1950-talet. Först i mars 1961 sände Eurovisionen en match med ett svenskt klubbtag. Det var Europacupkvartsfinalen i Wien som IFK Malmö dock förlorade med 0-2 mot Rapid.

Inte någon av Europacupfinalerna direktsändes i svensk television under 1950-talet. Onsdagen den 3 juni 1959 sändes dock finalen mellan Real Madrid och Stade de Reims i efterhand från klockan 21.45 med Rudolf "Putte" Kock som svensk kommentator. När matchen spelades tidigare under kvällen medgav Fotbollförbundet inte någon sändning i tv, eftersom matcher i allsvenskan spelades samtidigt.⁹ Först senare på kvällen när den inhemska fotbollen var färdigspelad tillät Fotbollförbundet att en ampexupptagning från Köpenhamn sändes ut till de svenska tv-tittarna.

---

⁸ SSR var den dåvarande förkortningen för det Schweiziska radio- och tv-bolaget, idag SRG SSR idée suisse.

⁹ Alla tiders publikrekord för allsvenskan sattes denna kväll, då derbymatchen mellan IFK Göteborg och Örgryte IS lockade 52 194 åskådare till Nya Ullevi.

Via Eurovisionens sändningar blev det under slutet av 1950-talet också möjligt att ta del av en del fotbollslandskamper utan svenskt deltagande. Följande landskamper direktsändes 1958 och 1959; 1958-10-22 England-Sovjetunionen (15.30-17.15), 1958-12-13 Italien-Tjeckoslovakien (14.15-16.20), 1959-02-28 Italien-Spanien (15.20-17.15), 1959-05-06 England-Italien (14.45-16.25 med repris på kvällen), och 1959-11-08 Ungern-Västtyskland (16.30-17.15 andra halvlek [första halvlek kolliderade med TV-pucken]).

Eurovisionen började 1957 sända den engelska FA-cupfinalen. Första året lades matchen in i tv-tablån för Göteborg, som då nyligen fått möjlighet att komplettera sina provsändningar med program från Eurovisionen. Radiotjänst hade dock formellt inte underrättat Svenska Fotbollförbundet att de avsåg att sända matchen över försöksområdet i Göteborg. Samma dag, lördagen den 4 maj, spelades en division III-match mellan Vidkärn och Jonsered, samt två division IV-matcher i Göteborgsområdet. Ett par dagar innan tv-sändningen skulle ske stoppade Svenska Fotbollförbundet utsändningen från Chalmers. Ingen ekonomisk gottgörelse skulle utgå, och förbundet kände att de var tvungna att bevaka sina klubbars intressen enligt gällande avtal. Beslutet väckte föga förståelse hos allmänheten i Göteborg, och det beskrevs som både omotiverat och ogint av förbundet att hindra de knappa 2 000 innehavarna av tv-apparat i området från att se matchen. Det konstateras i dagspressen att det förmodligen var ytterst få av dem som planerade att se någon av de seriematcher som konkurrerade med den tilltänkta tv-sändningen.

1958 spelades FA-cupfinalen den 3 maj mellan Bolton Wanderers och Manchester United. På nytt sändes den av Eurovisionen och detta år visades matchen i dansk television och därmed hade tv-tittarna i Malmöområdet möjlighet att följa matchen direkt på eftermiddagen.

Den 2 maj 1959 visades äntligen bilder från FA-cupfinalen i svensk television. Dock inte i direktsändning utan först 22.15 visades en timmes sammandrag av eftermiddagens match, då tv-tittarna beledsagade av Rudolf "Putte" Kock kunde se hur Nottingham Forest besegrade Luton Town med 2-1.

5.1 VM sålde tv-apparater

När avtalet om direktsändning av tio matcher¹⁰ i fotbolls-VM 1958 var klart formligen exploderade annonseringen av tv-apparater i dagspressen. Annonser som ofta fördes in i anslutning till tidningarnas sportsidor och som vid sidan av tv-apparater även innehöll fotbollar och fotbollsspelare. Under juni 1958 då VM pågick beräknas mellan 5 000 och 6 000 nya tv-licenser ha tecknats, och inofficiellt hävdas att antalet sålda tv-apparater var betydligt större än så. Eventuellt upp mot 1 000 försålda tv-apparater om dagen.¹¹

En annan tydlig effekt när det började dra ihop sig till final sista helgen i juni var att det blev vanligt att annonsera om allmänna tillställningar där fotbollsmatcherna visades på tv. Det var fortfarande en minoritet av det svenska folket som hade tillgång till tv i det egna hushållet, eller hos nära bekanta. I exempelvis Östgöta Correspondenten fanns det lördagen den 28 juni 1958 nio annonser med information om tolv tillställningar där söndagens VM-final i fotboll skulle visas på tv.

---

¹⁰ Att elva VM-matcher direktsändes beror på att en omspelsmatch också sändes direkt i tv.

¹¹ Kombinationen fotboll och tv-apparater har använts i annonser även vid senare tillfällen. Exempelvis tolv år senare då fotbolls-VM i Mexico 1970 användes flitigt för att sälja färg-tv apparater. De 20 tv-matcherna listades prydligt upp, 13 matcher i TV1 och 7 matcher i TV2, i anslutning till annonser för tv-apparater och med betoning på att de skulle komma att sändas i färg. Så sent som i somras (2006) användes liknande grepp för att sälja tv-apparater förberedda för HDTV i samband med fotbolls-VM.

6. Kontakter med andra specialidrottsförbund

Idrottsrörelsen hade en kluven inställning till televisionen när den infördes i Sverige. Speciellt de så kallade stora och av tradition publikdragande förbunden kände att det fanns en risk med för stor exponering av idrott i tv. Fotboll, ishockey och friidrott höll emot och upplevde att det fanns stor risk att publiken skulle välja att stanna hemma och titta på tv i stället för att besöka idrottsarenorna. Mindre förbund såg däremot stora möjligheter att marknadsföra sin idrott hos nya grupper och därmed i förlängningen dra till sig nya utövare och på sikt även öka publik-tillströmningen till sina arrangemang. Bordtennis, basketboll, rugby, bowling och simning tillhörde förbund som tacksamt visade upp sig i televisionen. Det visade sig också att helt nya grupper började intressera sig för idrott, till och med husmödrar började genom sitt tv-tittande visa intresse för idrott, vilket dittills hade uppfattats som något alldeles otänkbart.

Det var inte heller endast de egna evenemangen som påverkades av minskad publik-tillströmning i samband med tv-sändningar, det gällde också andra idrotters evenemang som genomfördes samtidigt med direktsändning i tv från en annan idrottsgren. Detta blev uppenbart i slutet av augusti 1958. Eurovisionen hade efter de lyckosamma sändningarna från fotbolls-VM sommaren 1958 inte råd¹² att köpa någon sändningsrätt för direktsändningar från friidrotts-EM på Stockholms Stadion i augusti samma år. Eurovisionen kom överens med Svenska Friidrottsförbundets EM-kommitté om att informationsfilmer om högst tio minuter skulle sammanställas efter tävlingarna varje dag, för distribution till 14 nationer dagen därpå. Utöver detta sändes i svensk tv intervjuer med deltagarna från en tv-studio varje kväll, och där kunde även muntlig information lämnas om dagens tävlingsresultat.

Avslutningsdagen av friidrotts-EM, söndagen den 24 augusti, hade arrangörerna dock sålt ut Stadion i förväg, och sent kom därför Sveriges Radio överens med EM-kommittén att mot en ersättning på 40 000 kronor få direktsända tävlingarna i tv över det svenska distributionsnätet. Det blev för svensk del en mycket lyckad sändning. Richard Dahl vann sensationellt guld i höjdhopp och Stig Pettersson tog brons i samma gren, Dan Waern tog silver på 1 500 meter och det svenska stafettlaget tog brons på 4x400 meter. Bengt Bedrup och Sven Jerring refererade och sändningen rubricerades efteråt som det ”bästa sportreportaget för svensk tv”.

Det fanns dock en stor förlorare även denna dag... svensk seriefotboll! Beräkningar från Fotbollförbundet visade att förbundets klubbar gick miste om ungefär 150 000 kronor i förlorade publikintäkter denna dag.¹³

Det här visade att det fanns behov av samordning mellan olika specialförbund. Den 13 november 1958 kallade Riksidrottsförbundet (RF) till ett stormöte på GCI mellan sina medlemsförbund och Sveriges Radio. 29 av de vid tillfället 34 inom RF-organiserade specialförbunden var närvarande. Programchefen vid Sveriges Radio Henrik Hahr erkände utan omsvep att god idrott är bra tv-program samt att man önskade ge idrottsrörelsen ersättning efter förmåga och att det sannolikt med tiden skulle innebära att televisionen kunde

---

¹² EM-kommittén begärde 500 000 kronor för sändningar under hela veckan, medan Sveriges Radio och övriga Eurovisionsländer inte ansåg sig ha råd att betala mer än 100 000 kronor för dessa direktsändningar.

¹³ Den allsvenska omgång som spelades den 24 augusti 1958 var den som drog klart minst publik under hela säsongen med ett publiksnitt på 5 738 åskådare, ett snitt som var drygt 600 lägre än den omgång som hade näst lägst publiksnitt. Denna omgång var dessutom en av endast två denna säsong där ingen match drog över 10 000 åskådare. Jämfört med omgångarna närmast före och efter var det en gigantisk publiknedgång i denna omgång. Publiksnittet den 24 augusti var 7 668 personer lägre än vad det hade varit en vecka tidigare – då det visserligen spelades derbymatcher i både Stockholm och Göteborg – och 5 725 personer lägre än i den omgång som följde en vecka senare. Eftersom det var just denna säsong som den så kallade mammutallsvenskan spelades i samband med säsongövergången från höst-vår till kalenderår är det dessutom möjligt att jämföra med den andra matchen där exakt samma lag hade hemmamatch mot respektive motståndarlag, i dessa tidigare under säsongen spelade matcher var publiksnittet 2 224 personer högre än den 24 augusti.

betala idrottsprogrammen efter deras rätta värde. Idrottsledarna framhöll att de var intresserade av fortsatt exponering av idrottstävlingar i televisionen. Diskussionen som följde mynnade ut i en överenskommelse om förbättrat samarbete mellan specialförbunden. Ett konsultativt råd bildades, bestående av juristen Eric Lindé (Gångförbundet), organisatören Holger Bergéus (Fotbollförbundet) och reklammannen Joel Haskel (Bordtennisförbundet).

Önskemål framfördes också, inte minst från Fotbollförbundets generalsekreterare Holger Bergéus, att all tv-idrott skulle annonseras ungefär ett och ett halvt år i förväg med klockslag och allt. Detta för att alla andra idrottsarrangörer då i god tid skulle kunna planlägga sina egna tävlingar till lämpliga tidpunkter. Sådan lång framförhållning var naturligtvis orimlig, då det alltid kan dyka upp godbitar – inte minst på den internationella arenan – men att samordningen bar frukt kunde ändå visas redan sommaren 1959. Svenska Fotbollförbundet meddelade då redan i juli att man hade godkänt uppgörelsen mellan Friidrottsförbundet och Sveriges Radio för direktsändning från den andra dagen av SM i friidrott¹⁴, samt att man redan rekommenderat sina klubbar att tidsmässigt flytta sina matcher.

Hösten 1959 börjar Eurovisionens sändningar allt oftare innehålla sport. På söndags- eftermiddagarna hade de svenska tv-tittarna möjlighet att följa världsmästerskapen i bågskytte, vattenskidåkning, kanot... men det förefaller inte som om de internationella sändningarna med dessa idrottsgrenar nämnvärt oroade ledningen i Fotbollförbundet.

7. Ekonomiska hänsynstagande

Endast två gånger under 1950-talet framgår intäkter från televisionen tydligt i Svenska Fotbollförbundets bokslut. I årsberättelsen för kalenderåret 1955 finns det bland övriga intäkter vid intäktsposten ”Television” upptaget ett belopp om 725 kronor, och för kalenderåret 1958 finns det för motsvarande intäktspost upptaget ett belopp om 1 500 000 kronor. För det senare året kan det även nämnas att det finns intäkter för VM-film på 50 428 kronor och 25 öre. I övriga årsberättelser ingår tv-intäkterna som en del i samlingsposten ”diverse inkomster”.

Den stora tv-intäkten rör naturligtvis VM 1958. De pengarna gick dock inte ograverat in i Svenska Fotbollförbundets kassa, utan ingick som en del i finansieringen av hela mästerskapet. De totala intäkterna för VM-slutspelet 1958 summerades till slut till drygt 12 miljoner kronor och kostnaderna för turneringen till 11,1 miljoner kronor. Ett netto på drygt 900 000 kronor. Det skall dock beaktas att Fotbollförbundet hade haft betydande kostnader för sina VM-förberedelser även under tidigare år, exempelvis uppgick kostnaderna för VM:s organisation och svenska VM-förberedelser under de tre närmast föregående åren till nästan 700 000 kronor.

Att intäkterna inte blev högre än 12 miljoner kronor var en besvikelse för arrangörerna, och televisionen ansågs ha betydande skuld till att publiktillströmningen inte blev den förväntade till en del av matcherna. I Göteborg var läktarna vid flera av VM-matcherna i det närmaste fullt besatta och Sverige drog i varje fall skapligt med publik när de spelade på Råsunda, men i övriga städer hade man förväntat sig ett hårdare publiktryck. Dagen efter VM-finalen skattade Fotbollförbundets generalsekreterare Holger Bergéus att biljettintäkterna hade blivit ungefär tre miljoner högre om tv inte kommit in i bilden. Han uttryckte dock i nästa andetag att det var skönt att tillsammans med övriga ansvariga inte behöva bli kallade för ”knölar” under resten av livet, då tv-sändningarna gav stora delar av svenska folket möjlighet att direkt följa med i de spännande matcherna.

---

¹⁴ Friidrottsförbundet fick ungefär 10 000 kronor i ersättning för direktsändningen i tv mellan 16.50 och 19.30 av den andra dagens SM-tävlingar den 16 augusti. Däremot avböjde friidrottsförbundet ett erbjudande om tv-sändning från Finnkampen i Göteborg tio dagar senare. En tv-utsändning bedömdes ha inneburit ett allt för stort inkomstbortfall för arrangören.

Det var också först efter mycket hårda förhandlingar, med administrativa direktören Erik Mattsson och ovan nämnde Holger Bergérus som frontfigurer, som Sveriges Radio (som samtidigt representerade Eurovisionen) och Svenska Fotbollförbundet (som samtidigt representerade FIFA) kom överens om villkoren för tv-sändningar. Först den 7 maj, det vill säga en månad innan VM startade, kom parterna överens om direktsändning av evenemanget. Tre dagar senare presenterades uppgörelsen av radiochefen Olof Rydbeck vid en presskonferens i Göteborg. Av de 1,5 miljoner kronor som sändningsrätten kostade uppgick Sveriges Radios del till 85 000 kronor¹⁵, medan resterande belopp fördelades på övriga tolv länder i Eurovisionsnätet. Rykten gjorde även gällande att elektronikkoncernen Philips spelat en betydande roll för att sändningarna kom till stånd (de hade ju intresse av att sälja tv-apparater), inte minst spred företaget själv detta rykte, men både Fotbollförbundet och Sveriges Radio betygade efteråt att Philips betydelse var mycket marginell.

Uppgårelsen innebar dock att det blev tvärstopp i biljettförsäljningen. Från andra länder i Europa sändes dessutom mängder med beställda biljetter i retur. Från att det fanns biljettrekvisitioner på ungefär 10 miljoner kronor, sjönk denna nivå raskt ned till 6,1 miljoner kronor för inköpta och betalda biljetter. Arbetet med att sälja biljetter tog efter en tid ny fart och till sist såldes biljetter för 10,4 miljoner kronor, vilket trots allt var ett par tre miljoner lägre än beräknat. Med tanke på de minskade publikintäkterna uttryckte Holger Bergérus också efter VM att ”vi har fått ett oantastbart bevis för att TV:n är livsfarlig för idrotten. Det gäller i fortsättningen att se till att TV:n betalar för de minskade inkomster som ovillkorligen blir följderna när något i idrottsväg televiseras.”

Att Fotbollförbundet erhöll ekonomisk ersättning från Sveriges Radio även under övriga år i den här undersökta perioden framgår av flera exempel i avsnitt 4. Dessutom förefaller förhandlingarna efterhand ha blivit allt tuffare, vilket medförde att Fotbollförbundet – vid sidan om VM-slutspelet – inte tillät några direktsändningar av landskamper på hemmaplan under de sista åren på 1950-talet. Till viss del även beroende av att Fotbollförbundet upplevde att Sveriges Radio inte hade tillräckligt lång planeringshorisont när det gällde tv-sändningar från idrottsevenemang. Viktigt var att undvika kollisioner med andra matcher i fotboll och om möjligt även med evenemang anordnade inom andra idrotter. Detta för att minska det lika ofrånkomliga som smärtsamma inkomstbortfallet. Holger Bergérus medgav dock villigt att förbundet ”är glada för den propaganda fotbollen får genom radio och tv och för den propagandan är vi villiga att stå för en del av inkomstbortfallet, dock inte allt”.

Inom idrottsrörelsen fanns det en medvetenhet om att deras tävlingar hade nyhetsintresse, och att det fanns en inbyggd spänning och dramaturgi i tävlingsmomentet som fungerade mycket bra som underhållning både på läktaren och hemma i tv-soffan. Den ökade uppmärksamheten förde även med sig ökat intresse hos sponsorerna. Det fanns långt innan televisionen startade en tradition hos idrottsarrangörer och idrottsplatsstyrelser att sälja utrymme på arenorna för reklamskyltar. Detta blev naturligtvis ännu mer intressant när tv kom, och tv-kamerorna oavsiktligt återgav budskapet på dessa skyltar. TV-ledningen insåg detta och skapade förhandlingsrutiner med förbunden om att tävlingsplatserna gemensamt skulle kunna inspekteras av parterna innan utsändningen. Det första uppmärksamade fallet gäller inte fotbollen, men är ändå intressant i detta sammanhang eftersom det visar på de förutsättningar som gällde under 1950-talet. Vid de skandinaviska mästerskapen (SOC) i bordtennis, som skulle hållas i Eriksdalshallen i Stockholm i början av december 1958, hade arrangören sålt reklamplats åt en tv-firma på ”planken” runt hagarna efter det att uppgörelsen om tv-sändning var klar. Det uppfattades som att reklamen var såld specifikt för detta tillfälle,

---

¹⁵ Utöver detta tillkom produktionstekniska kostnader på närmare 900 000 kronor, som Sveriges Radio enligt internationell kutym stod för på egen hand. Oinskränkt sändningsrätt för ljudradio ingick också i avtalet. Ursprungligen hade SvFF och FIFA begärt två miljoner kronor för sändningsrätten.

och tv-ledningen konstaterade att ”finns vi att man avsiktligt smyger in reklam därför att tv-kamerorna finns där, stoppas givetvis sändningen”. Bordtennisförbundet fick krypa till korset och ta bort reklamskyltarna, vilket innebar att tv-sändningen kunde genomföras som planerat.

Programchefen vid Sveriges Radio Henrik Hahr konstaterar att det emellanåt kan vara svårt att avgöra huruvida reklamen anordnats uteslutande för tv. Grundprincipen är dock att Sveriges Radio betalar ”fullt pris” för ett evenemang och att enskilda inte får fylla i av arrangören begärt belopp.

8. Sammanfattning

Den 1 mars förra året (2006) presenterades uppgörelsen mellan Svenska Fotbollförbundet och det schweiziska företaget Kentaro om svensk fotbolls tv-avtal för 2006-2010. Avtalet inbringar totalt 1,3-1,4 miljarder kronor över en femårsperiod till svensk fotboll. Även om det i ett internationellt perspektiv inte är i närheten av de belopp som hanteras i de ”stora” fotbollsländerna i Europa handlar det ändå om oerhört mycket pengar, som har mycket stor betydelse för både Fotbollförbundets och dess föreningars verksamhet. På 1950-talet handlade det inte om så mycket pengar, reklam-tv fanns inte i Sverige och sponsrade sändningar var inte heller tillåtna, utan det var licensmedel som det var möjligt att förhandla kring. Inte desto mindre var de ekonomiska övervägandena av oerhört central betydelse när Fotbollförbundet bedömde om sändningsrätt från dess evenemang skulle medgivas eller inte. Det leder in till en av de frågeställningar som inledningsvis ställdes upp.

- Hade ekonomiska ställningstagande någon betydelse?

Svaret på frågan är otvivelaktigt ja. Vid de inledande provsändningarna handlade det visserligen om blygsamma belopp, och de första landskamperna som televiserades var redan utsålda innan man kom överens om att sända dem i televisionen. Inte desto mindre utgick det mindre belopp som ersättning till Fotbollförbundet även vid dessa sändningar. 1957 gjordes ett försök att annonsera om tv-sändning innan biljetterna var slutsålda. Ur Fotbollförbundets perspektiv fungerade det inte bra. Biljettintäkterna blev lägre än förväntat, och ersättningen från Radiotjänst ansågs inte tillräckligt hög för att kompensera intäktsbortfallet.

Inför VM 1958 fördes långdragna förhandlingar, med varierande intensitet i över ett år innan man kom överens om att sända tio matcher i direktsändning. Till slut kom man överens om en ersättning på 1,5 miljoner kronor för sändningsrätten till Eurovisionen. Beloppet var på en helt annan nivå än vad man var van vid sedan tidigare. Visserligen finns det ett rykte om att någon i FIFA:s organisationskommitté yttrade följande sedan uppgörelsen var klar; ”Kan vi verkligen ta emot pengar? Vi ska vara glada för att de sänder.”

Det är förmodligen en skröna. Inom svensk fotboll var man mycket medveten om betydelsen av att få ekonomisk ersättning för tv-sändningarna. Även inom FIFA i övrigt bör det ha funnits en gemensam syn vid denna tidpunkt om att tv-sändningar var något som man skulle ta betalt för. Redan fyra år tidigare vid VM-slutspelet i Schweiz hade Eurovisionen betalat ungefär 200 000 kronor för att sända från turneringen i televisionen.

Det finns tre olika utgångspunkter till varför ekonomisk ersättning är nödvändig vid televisering av idrottsevenemang.

Det första handlar om att idrottsevenemanget är en intressant produkt eller tjänst med ett eget värde som gör den intressant på en marknad. För att ta del av den förväntas åskådaren betala, antingen direkt som närvarande åskådare eller indirekt via licensmedel och ersättning från tv-bolaget.

Den andra utgångspunkten handlar om att idrottsevenemanget och tv-sändningen konkurrerar om samma publik. För att få kompensation för uteblivna publikintäkter anser arrangören av evenemanget att det är rimligt att tv-bolaget betalar ekonomisk ersättning för

sändningsrätten. Arrangören tjänar inget extra på uppgörelsen, men går i varje fall skadeslös ur densamma. Tävlingsinkomsterna kan på detta sätt hållas konstanta. Inledningsvis försökte man lösa detta genom att komma överens om tv-sändning först sedan arenan i stort sett redan var utsåld. Som exemplet från Köpenhamn sommaren 1959 visar kunde detta dock medföra problem. Personer som köpt biljetter i förväg försökte sälja dem vidare, då de på detta sätt hoppades undvika att behöva åka långa sträckor för att se matchen. Publiken började efter detta också spekulera i möjligheten om att en match sent skulle kunna bli föremål för en uppgörelse om tv-sändning. Detta inverkade menligt på förköpsförsäljningen av biljetter. Man insåg att möjligheten om att komma överens om direktsändning av en match endast därför att den var utsåld i förväg, var en metod som kunde fungera endast om den användes med största försiktighet. Snarlika bekymmer med återlämnade biljettrekvisitioner drabbades även fotbolls-VM 1958 av. Ett hinder för flexibla lösningar inom detta område var att tv-ledningen inte var intresserade av att lämna några garantier. Dessutom tillät man inte att andra aktörer kom in och betalade mellanskillnaden mellan det idrottsarrangören begärde som kompensation och det televisionen ansåg sig ha möjlighet att betala.

Den tredje utgångspunkten är att en tv-sändning drar publik från andra idrottsevenemang som genomförs samtidigt, eller samma dag som den televiserade tävlingen. Därför behöver förbundet få en ekonomisk ersättning som kan fördelas till de föreningar som påverkas negativt av tv-sändningen. Det kan gälla dels inom den egna idrotten – Fotbollförbundet försökte till och med förhindra en tv-sändning i dansk television 1959 för att den negativt kunde påverka tillströmningen av publik till svenska arenor senare samma dag – eller inom andra idrotter. Den senare varianten var det dock nästan omöjligt att få ekonomisk kompensation för. Vilket leder in på nästa frågeställning.

- Agerade Förbundet på egen hand eller i samförstånd med andra idrottsförbund?

Fotbollförbundet tillhörde de förbund som var mest aktiva för att åstadkomma någon form av samordning och långtidsplanering med andra förbund när det gällde televisering av idrottsevenemang. Till stor del berodde det naturligtvis på att fotbollen tillhörde de idrotter som av tradition drog mycket publik till idrottsarenorna, och dels på att tävlingsverksamheten var väl utvecklad med vidlyftigt seriesystem i hela landet. Fotbollen var redan en hos allmänheten väl känd idrott, som visserligen kunde dra viss nytta av den propaganda som tv-sändningar innebar, men ändå upplevdes att konkurrensen med televiserade idrottsevenemang på sikt kunde bli besvärliga att hantera i takt med att biljettintäkterna riskerade att bli lägre.

Fotbollförbundet var också representerat i det konsultativa råd som inrättades i november 1958 för att försöka få till stånd en bättre samordning i tv-frågan mellan specialförbunden. När den andra dagen av SM i friidrott sändes i tv 1959 hade Fotbollförbundet lämnat klartecken mer än en månad i förväg och rekommenderade sina föreningar att i god tid flytta sina seriematcher tidsmässigt.

Det förefaller också som att någon form av omtanke – åtminstone utåt – för idrottsarrangörer i allmänhet fanns med i Fotbollförbundets överväganden när det gällde direktsändning av fotbollslandskamper under slutet av 1950-talet. Man ville att uppgörelser om tv-sändningar skulle bli klara i tillräckligt god tid för att andra arrangörer skulle ha en rimlig möjlighet att flytta sina evenemang till en annan tidpunkt om så önskades.

- Hade Förbundet en positiv eller negativ grundsyn till direktsändningar?

Redan vid de första provsändningarna av idrott uttrycktes det oro från ledande förbundshåll över att televisionen och idrotten till stor del konkurrerade om samma publik. Det fanns en tydlig oro för minskade publikintäkter, och i mitten av 1950-talet fanns det beskrivningar om att de stora publikidrotterna närmade sig televisionen som en tickande bomb. Samtidigt var man naturligtvis medveten om den potential till ökad exponering som televisionen innebar.

Vid de första försöken med fotbollssändningar hölls de också hemliga fram till matchstart eller nåddes uppgörelser om sändningsrätt först efter det att i princip alla biljetter till matchen var slutsålda. Fotbollförbundet var alltså intresserat av att visa upp sin idrott i direktsänd-tv, men inte till vilket pris som helst. Inställningen måste därför betraktas som kluven, och i takt med att det fanns allt flera exempel i praktiken på vikande biljettförsäljning i samband med tv-sända matcher förefaller inställningen till direktsändningar av matcher spelade i Sverige ha blivit allt mera negativ. Inte minst därför att televisionen, avvägt mot den övriga programverksamheten, inte ansåg sig ha råd att betala det pris som Fotbollförbundet begärde för direktsändningar.

Med tanke på den skeptiska inställning som fotbollen visade gentemot televisionen för 50 år sedan, kan det idag förefalla närmast paradoxalt att de nya fotbollsarenorna byggs så att stadionupplevelsen allt mer påminner om att ta del av en match framför tv-apparaten i hemmet eller på puben. Idealet har blivit att komfort och informationsrikedom skall vara snarlikt oavsett om man ser matchen på läktaren eller i hemmet. Det har uppstått en form av ”postmodern situation, där den sociala verkligheten modelleras efter den mediala verklighetens former och resultatet blir en slags hyperrealitet”.¹⁶

- Hade det betydelse om matcherna sändes direkt eller i efterhand?

När det gällde tv-sändningar i efterhand visas inte alls samma negativa attityd som när det gällde direktsändningar. Första gången en Europacupfinal sändes i svensk television var det exempelvis i efterhand, eftersom Fotbollförbundet inte ville att sändningen skulle kollidera med den inhemska seriefotbollen. Samma ställningstagande gjordes även första gången en FA-cupfinal sändes i riksprogrammet för svensk television. I magasinprogrammet Sportjournalen/Sportredaktionen sändes ofta nyhetsglimtar från någon eller några av de allsvenska arenorna. Under 1950-talet hade Fotbollförbundet lämnat ett generellt medgivande till dessa eftersändningar på kvällstid. Förhandlingarna med Sveriges Radio skötte Serieföreningen om, utifrån från den vedertagna rätt till fri information som gällde för sändning i efterhand i nyhetsprogram. Enligt Serieföreningens uppfattning skulle Sportredaktionen i dessa sändningar även ge reklam för den kommande serieomgången, något som man hösten 1958 konstaterar att det har uteblivit. Flera klubbar uttryckte av denna anledning ett visst missnöje, men jämfört med förhandlingarna om direktsändning av matcher måste förhandlingarna om eftersändning betraktas som förhållandevis okomplicerade.

- Finns det analoga ställningstaganden vid direktsändning av idrottsevenemang i andra etermedia?

När televisionen infördes i Sverige på 1950-talet var det uppenbart att man sneglade på hur situationen varit gällande radiosändningar från idrottsevenemang under de senaste 30 åren. Att det var just Radiotjänst, med erfarenhet av att sända radioprogram i den svenska etern sedan mitten av 1920-talet, som fick i uppdrag att också ta hand om televisionen i Sverige verkade naturligtvis i just denna riktning. Problemet var bara att parterna ofta hade haft mycket svårt att komma överens med varandra, och nu började turerna om på nytt. Lika långt ifrån varandra som 30 år tidigare stod dock inte Fotbollförbundet och Radiotjänst, men argumenten som fördes fram i debatten var som ekon från 1920-talet; ”fotbollen måste få skälig ersättning för det publikbortfall som direktsändning av fotbollsmatcher medför”.

Fotbollförbundet var också det första idrottsförbund som synbarligen hade fått gehör för sina argument att radiosändningar hotade locka publiken att stanna hemma framför radioapparaterna, med stort bortfall av publikintäkter som följd för arrangerade föreningar och i värsta fall för fotbollsöreningar i hela Sverige, i det fall radiering skedde samtidigt som det

---

¹⁶ Dahlén (2005)

pågick seriespel runt om i landet. Radiotjänst ansåg egentligen att sändningarna utgjorde sådan propaganda för idrotten i fråga att någon ekonomisk ersättning inte var nödvändig. Man menade att uppmärksamheten kring de direktsända stora evenemangen lockade åskådare till andra tävlingar i de radierade idrottsgrenarna. Fotbollen hade dock styrka nog att stå emot de propåer om gratissändningar som fördes fram, och omsider såg sig Radiotjänst nödgad att tillgodose de starka lyssnarkrav som regelbundet fördes fram om utsändningar från betydelsefulla fotbollsmatcher. Den stora popularitet som fotbollen åtnjöt gav till sist kommersiellt resultat även gentemot etermedierna.

-Hur såg kontakterna med andra länder ut?

Både Fotbollförbundet och Sveriges Radio var (och är) knutna till tydliga och starka internationella organisationer. Inför VM-slutspelet 1958 hade respektive part i uppgift att representera respektive internationell organisation vid de förhandlingar som ägde rum om sändningsrättigheterna. Det regelverk som är knutet till medlemskap i de internationella organisationerna har naturligtvis varit utgångspunkten i det internationella umgänget. Vid ett par tillfällen kan dock uppgörelser med specifika länder iakttagas redan under 1950-talet. Det gäller dels turerna inför landskampen 1959, då Svenska Fotbollförbundet för att markera sin hegemoni inom landets gränser, till och med hotade att stoppa en tv-sändning i Danmark, och dels sent på hösten 1959 då förbund, berörd förening och television kom överens med sina holländska kollegor om en direktsändning av en match i Europacupen.

Vid några tillfällen stoppade Fotbollförbundet direktsändningar via Eurovisionen av internationella cupmatcher då de kom i konflikt med svenska seriematcher. I de fall dessa utsändningar inte kolliderade med svenska evenemang hade Fotbollförbundet däremot inget att invända, tvärtom sågs det som positivt att fotboll på detta sätt kunde komma svenska folket till del även när det inte var säsong i Sverige.

8.1 TV-sändningarnas omfattning

Enligt beräkningar som har gjorts visades ungefär 60 timmar sport i televisionen under tv-året 1957/58 och 87 timmar sport under tv-året 1959/60. Det utgjorde ungefär sju procent av det totala programutbudet under det först nämnda året och närmare tio procent under det senare året. Fotbollens andel av sportutbudet var 14 procent under tv-året 1959/60. Som en jämförelse kan det nämnas att Sveriges Television år 2000 sände 922 timmar sport, vilket utgjorde åtta procent av företagets totala programutbud. Fotbollens andel var knappt 20 procent av sportutbudet. Vid sidan av detta förekom det vid sekelskiftet naturligtvis rikligt med sportsändningar även i andra tv-kanaler.

9. Litteraturförteckning

- Ahlbom, Bengt "Bom": "TV smickrar inte fotboll" i Stockholms-Tidningen 1955-05-07 (Stockholm).
- Andersson, Torbjörn: "Kung Fotboll". Brutus Östlings Bokförlag Symposion (Eslöv, 2002).
- Bedrup, Bengt: "Radio- och TV-säsongen 1956-57" i "När Var Hur 1958", red. av Lennart Grenholm m fl. Bokförlaget Forum AB (Stockholm 1957).
- "Big Ben": "Apropå stoppad cupfinal i TV" i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1957-05-03 (Göteborg).
- Björklund, Lars-Gunnar: "VM-fotboll och TV i succéartad symbios" i "100 år Svenska Fotbollförbundets jubileumsbok 1904-2004" red. av Tomas Glanell m fl. Stroemberg Media Group (Italien, 2004).
- "Claes": "Bortslumpade SM-tävlingar" i Dagens Nyheter 1959-07-19 (Stockholm).
- Crusner, Lennart "Duke": "Det gäller VM". Cirkelförlaget (Göteborg, 1958).
- Dahlén, Peter: "Sport/TV-anteckningar kring ett försummat forskningsfält". JMK, Stockholms universitet (Stockholm, 1991).
- Dahlén, Peter: "Från Vasaloppet till Sportextra". Stiftelsen Etermedierna i Sverige, Skriftserie nr 12 (Värnamo, 1999).
- Dahlén, Peter: "Idrotten och medierna" i "Ett Idrottssekkel: Riksidrottsförbundet 1903-2003", red. av Jan Lindroth och Johan R. Norberg. Informationsförlaget (Södertälje, 2002).
- Dahlén, Peter: "Fotbollsfans i televisionsåldern" publicerad 2005-06-06 på www.idrottsforum.org.
- Edström, Mauritz: "TV-krönika" i "Tidens kalender 1960". Tidens Förlag (Stockholm 1959).
- Ehrenborg, Lennart: "TV-krönika" i "Tidens kalender 1958". Tidens Förlag (Stockholm 1957).
- Ehrenborg, Lennart: "TV-krönika" i "Tidens kalender 1959". Tidens Förlag (Stockholm 1958).
- Eklöw, Rudolf "R:et": "Ronden – Där TV-miljoner utgör småpotatis" i Dagens Nyheter 1958-05-03 (Stockholm).
- Eklöw, Rudolf "R:et": "Ronden – Ligger Sverige för nära Algeriet?" i Dagens Nyheter 1958-05-23 (Stockholm).
- European Broadcasting Union: www.ebu.ch (Schweiz, 2006-12-03).
- Frantz, Alf: "Direktsänd svensk fotboll" i "SFS-Bolletinen 2002 nr 3", red. av Jimmy Lindahl. (Sala, 2002).
- Haglund, John Fritjof: "Radio- och TV-säsongen 1957-58" i "När Var Hur 1959", red. av Ulf Staberg m fl. Bokförlaget Forum AB (Stockholm 1958).
- Hahr, Henrik: "TV år två" i "Sveriges Radios Årsbok 1958", red. av Manne Ginsburg. Sveriges Radios förlag (Stockholm, 1958).
- Hahr, Henrik: "Internationell idrott och TV" i "Sveriges Radios Årsbok 1959-60", red. av Manne Ginsburg. Sveriges Radios förlag (Stockholm, 1959).
- Jerring, Sven: "Idrott radio och TV" i "Sveriges Radios Årsbok 1959-60", red. av Manne Ginsburg. Sveriges Radios förlag (Stockholm, 1959).
- Jungstedt, Torsten: "TV-krönika" i "Tidens kalender 1956". Tidens Förlag (Stockholm 1955).

Lantz, Börje: "Pingis och boxning närmast i TV-tur" i Aftonbladet 1954-11-22 (Stockholm).

Lindahl, Jimmy: "Europacupen 50 år". Svenska FotbollFörlaget AB (Malmö, 2005).

Lindhagen, Sven: "Vinner TV slaget om publiken?" i "Idrottsboken 1959", red. av Sven-Ulf Pettersson m fl. Svenska Sportförlaget AB (Stockholm, 1959).

Lundahl, Harry "Harrison": "Sverige spelar i blåvit kulör" i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1959-10-22 (Göteborg).

Lundgren, Bertil "Keeper": "VM i radio" i Sydsvenska Dagbladet 1954-07-01 (Malmö).

Olsson, Jan Olof "Ruter Tweed": "Fotboll bör roa mer än ishockey" i Dagens Nyheter 1954-11-22 (Stockholm).

Osignerat: "VM-finalen i television" i Sydsvenska Dagbladet 1954-07-05 (Malmö).

Osignerat: "Skånska skollaget gjorde stormatch" i Sydsvenska Dagbladet 1954-10-22 (Malmö).

Osignerat: "Fotbollscensur i TV – Jonsreds gästspel p för Wembley-final" i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 1957-05-03 (Göteborg).

Osignerat: "Definitivt klart med tv-sändning från fotbolls-VM" i Dagens Nyheter 1958-05-11 (Stockholm).

Osignerat: "Duell med TV gav idrotten nytt råd" i Dagens Nyheter 1958-11-14 (Stockholm).

Osignerat: "VM i fotboll" i "Sveriges Radios Årsbok 1958", red. av Manne Ginsburg. Sveriges Radios förlag (Stockholm, 1958).

Osignerat: "Sexkronorsplåt gick för kronan" i Dagens Nyheter 1959-06-22 (Stockholm).

Rabén, Karl-Albert: "Idrott kontra radio och TV – begrepp som måste försvinna" i Aftonbladet 1958-11-14 (Stockholm).

Reimer, Bo: "Uppspel". Stiftelsen Etermedierna i Sverige, Skriftserie nr 18 (Värnamo, 2002).

Sund, Bill: "Fotbollens maktfält". Svenska FotbollFörlaget AB (Uppsala, 1997).

Svenska Fotbollförbundets årsberättelser (respektive år 1954, 1955, 1956, 1957 och 1958). Reklam- & Tryckeri AB (Solna, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959).

Svenska Fotbollförbundet: "Fotbollens tv-avtal klart för åren 2006-2010" i "Passningen", nr 13 - 1 mars 2006 (Stockholm).

TT-telegram: "VM-bruttot 10,5 miljoner – Brasilien får god utdelning" i Östgöta Correspondenten 1958-06-30 (Linköping).

Wallin, Ulf: "Sporten i spalterna". JMG, Göteborgs universitet (Kungälv, 1998).

TV-tablåer:

Dagens Nyheter: 1954-11-21, 1955-05-06, 1955-05-11, 1956-05-16, 1956-10-07, 1956-10-21, 1957-06-16, 1957-08-12, 1957-11-22, 1958-02-08, 1958-03-12, 1958-03-15, 1958-05-08, 1958-06-08, 1958-06-11, 1958-06-12, 1958-06-15, 1958-06-17, 1958-06-19, 1958-06-24, 1958-06-28, 1958-06-29, 1958-08-24, 1958-10-22, 1958-12-13, 1959-02-28, 1959-05-02, 1959-05-06, 1959-06-03, 1959-06-21, 1959-08-16, 1959-10-28, 1959-11-08.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning: 1957-04-27 (veckoprogram), 1959-11-05.

Sydsvenska Dagbladet Snällposten: 1954-06-30, 1954-07-03, 1954-07-04, 1954-10-21, 1958-03-12, 1958-05-03.